

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gáli Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

A Dávid Ferencz Egylet tizedik közgyűlése. *Egyet*

Tartatott Bölönben 1895 augusztus 24-én. Elnökök: Föt. Ferencz Józsefné egyll. alelnök, Mélt. Fekete Gábor úr f.-e. elnök, jegyző: Boros György egyll. titkár. Jelen voltak: Mélt. és Föt. Ferencz József püspök úr tiszt. elnök, Mélt. Daniel Gábor és Báró Petrichevich Horváth Kálmán egyh. főgondnok urak s mintegy háromszáz egyleti tag.

1. Egyll. elnök Brassai Sámuel a közgyűlésen nem jelenhetvén meg, Ferencz Józsefné alelnök elfoglalja az elnöki széket és felkéri Mélt. Fekete Gábor urat, a marosi f.-egylet elnökét a közgyűlés vezetésére.

2, Elnök Fekete Gábor üdvözli a nagyszámban megjelént tagokat. Toldy Ferencz — mondja elnök — ezelőtt mintegy husz évvel azt inditványozta volt, hogy Dávid Ferencznek emeltessék egy megfelelő emlék. Ő a *magyar nemzet* úisze volt. Első hittudósaink közül való volt Tenni kell emlékeért, hogy az éljen és hasson. Az idők és a körülmények nem engedték meg, hogy a Toldy eszméjének megfelelő köemlék emeltessék Dávid Ferencznek, de emelttetett egy *élő emlék* a névéhez kötött egyletben, a mely a mellett hogy a nevet zászlójára írta s ismerni és tisztelni tanítja, a vallás és az erkölcs, az emberiség eme közkincese iránt az érdeklődést és figyelmet fenntartja s ez által egy szép és hasznos szolgálatot teszen.

Ezek előre bocsátása után elnök felhivja a titkárt az évi jelentés előterjesztésére. /

3. Titkár Boros György felolvassa a Választmány és a fiók-egyletek évi jelentését következőkben:

1. Titkári jelentés.

Ott, a hol kevés az anyagi erő és csekély a tagok száma, mint a Dávid Ferencz Egyletben, egy emberre sokkal több munka és nagyobb felelősség hárulik, mint az olyan egyletben, a melyben nagy tökével és sok kézzel dolgoznak. Mindamellett is a D. F. E.-re nem mondható rá, hogy bármikor is csüggedett volna. Ellenkezőleg az a buzgóság és lelkesedés, a mely először csak egy-két embert hatott át, lassanként mind tovább terjedt s mind többeket hódított meg. A Dávid F. Egylet tagjai az Unitárius Közlönyből egy-egy levélben igazán meglepő példáját láthatták az ébredező apostoli szellemnek. Csak ez legyen meg s a Dávid Ferencz Egylet egy terebélyes tölgygyé női ki magát.

Az 1894—95. egyleti évben a kitűzött czél megvalósításában egy lépéssel előbbre haladtunk, a miről tegyen bizonytságot ezen rövid jelentésünk.

Ebben az évben a Választmány megbizásából és utasításához képest a titkár és pénztárnok a tagdíjakból származott hátralékok tisztázásában nagy munkát fejtettek ki, a pénztári jelentésből megtetszőleg, elég jó eredménnyel. Dicséretreméltó buzgósággal jártak el egyes tagok a taggyűjtésben, minek következtében az egyli tagok száma a f. évben 32-vel szaporodott. Kiemeljük, hogy az U. K. tanulóknak 60 krért ajánlottuk fel s erre Sz.-Kereszturól Pap M. tanár urtól hat megrendelés érkezett. Tordáról 2.

Az Unitárius Közlöny — az egylet rendes havi lapja — rendes utját járta Dr. Brassai Sámuel és Boros György szerkesztésében, azt hisszük nem kisebb haszonnal, mint eddig. A nyári hónapokban augusztusban is kiadtuk éppen ezen közgyűlés és a holnap kezdődő zsinat érdekében.

A „Fiatalság Barátját“ nagy gondnal és költséggel állítottuk ki azzal a kifejezett szándékkal, hogy lelkészeink a nyári vasárnapi tanításnál használhassák és megtanithassák belőle vallásunk elveit, erkölcsünk főbb szabályait és egyházunk történelme főbb pontjait. Föt. és Mélt. Ferencz József püspök úr a lapot ajánlani méltóztatott a lelkész uraknak. Eddigelé 24 megrendelő megrendelt 643 példányt.

Az Unitárius Közlöny melléklete képpen kiadtunk Simó János lelkész pályanyertes értekezését „Elszórtan élő hivek lelki gondozása“, melyet az összes előfizetőknek ingyen küldöttünk meg s a Mélt. és Föt. E. K. Tanácsnak ingyen kiosztásra beadtuk 400 példányt. Mélt. Daniel Gábor főgondnok úré legyen a köszönet és elismerés, a ki nemcsak a pályadíjat, hanem az összes nyomdai költséget is fedezni méltóztatott.

Kiadtuk Ürmösi Kálmán lelkésznek két, a Ferencz J. t. elnök úr díjával jutalmazott művét a „Kepemegváltásról“ és annak várható hatásáról.

Ezzel együtt kell hálás köszönettel említenünk meg, hogy Mélt. Báró Petrichevich Horváth K. főgondnok úr újévi ajándékkul 30 frtot méltóztatott ajándékozni az Unitárius Közlöny perselyébe.

Az U. K. képei kiadásában támogattak: özv. Raffaj Károlyné, Borbély György tanár. Fogadják köszönetünket.

Felolvasást Kolozsvárt az elmúlt egyleti évben is tartottunk. Felolvasóink voltak: Bálint Gábor egyetemi tanár úr, Nagy Gyula főisk. tanár úr. Ugyanakkor Iszlai Márton énekszerző urnak két szép himnuszát énekelte el Ürmösi Károly papnövendék; felolvasást tartottak Dr. Brassai Sámuel egyl. elnök és Grátz Mór ev. lelkész urak mindig szép közönség nagy érdeklődése mellett.

Mint lapunk hatásának egyik nyilvános jelét meg kell említenünk, hogy a Dávid Ferencz halála évfordulójára „Emlékezzünk“ cz. alatt irt cikkünk olvasása után, Murányi Farkas Sándor egyletünk lelkes barátja egy Dávid Ferencz emlék létesítésére 10 frtot küldött be. Ehhez az összeghez már többen járultak. Ma 36 frtunk van erre a célra. Ez csupán mustár mag, de élőfa lesz belőle idővel. Eddigél csak a főforrás környékéről öntözték tővét, de legközelebről a Dávid Ferencz hazájából Erdélyből is megérkezett az első áldozat. 1910-ben lesz Dávid F. születésének 400-dik évfordulója s akkor — hiszem — állandó emléke fog lenni nagy nevének és szomorú halálának ott a dévai vár közelében.

Szomoruan emlékezünk meg Választmányunk lelkes és mindig készséges tagjának Mózes Andrásnének haláláról. Nyugodjék csendesen!

2. A fiók-egyletekből

beérkezett jelentések szerint a f.-egyletek ez évi működése is minden irányban kielégítő volt.

1. *A háromszéki* f.-egylet tartott egy gyűlést és egy ünnepélyt. A gyűlésen Imre József buzgó egyleti tag 5 frtot ajánlott fel „Az unitárius egyház intelligentiája a haza szolgálatában“ cz. pályátételre. Ez összegnek 100 frtra kiegészítését a f.-egyl. meghatározta, arra gyűjtést indított s pénztárából 10 frtot adott. Az ünnepélyen: beszéddel, szavalattal és felolvasással közreműködtek: Szentiványi Miklós alelnök, Bedőházi Gábor, Csifó Salamon, Gyöngyösi Károly, Simó János, József Lajos. A tagok száma szaporodott 17-el s így összes tag 92, meghalt 2 tagtárs s eltávozott 2.

A fiók-egylet pénztári bevétele 367 frt 86 kr., kiadása 125 frt 12 kr., tiszta vagyon 242 frt 74 kr., f.-e. titkár Székely Zsigmond, pénztárnak Simó János.

2. *A felső-fehérvári* f.-egylet tartott egy gyűlést. Elnöki meg-

nyitotta Ozsváth Gábor esperes, felolvasott Sipos Ignác, szavalt kis Aladár. Ez új és kis körben mozgó f.-e. bevétele volt 7 frt.

3. *Az udvarhelykői* fiók-egylet működésében kimagasló jelet volt Kossuth halála évfordulójának emlékére szentelt ünnep. Megnyitotta Egyed Ferencz, felolvasott Ajtai János, egy alkalmi ódáját szavalta el Tarcsafalvi Albert. Kidolgoztatott a f.-e. könyvtár használati szabályzata. Második gyűlés tartatott július 4-én, melynek tárgya volt a millenium alkalmából tartandó gyűlés. A f.-e. vagyona 127 frt 60 kr. Tagok száma 63. Elnök Egyed Ferencz, titkár Sándor Gergely, pénztárnok Kisgyörgy Sándor.

4. *A kereszturkői* f.-egyletben az érdeklődés és pártfogás nagyban növekedett. Felolvasó gyűlés tartatott kettő. Predikált Ürmösi Sándor és Sándor Géza lelkészek. Felolvasott Gálfalvi János lelkész és Tóth Vilmos tanító Pap Mózes tanár: Raffaj Károly életrajzát, Dr. Jankowich Pál elnök, Gábor Albert lelkész, szavalt Szász Ferencz tanító. Pályázat hirdettetett egyházi beszéd írásra. Beérkezett 11 pályamű, melyek bírálat alatt állanak. Bevétel 57 frt 63 kr. A f.-egylet pénzvagyona 198 frt 43 kr. Elnök Dr. Jankovich Pál, titkár Ürmösi Sándor, pénztárnok Gábor Albert.

5. *Maroskői* f.-e. működése élénk volt, mint rendszeren. Felolvasást tartott Ürmösi Kálmán. A felolvasás emlékkönyvbe iratott. Bevétel volt 40 frt 42 kr. Vagyonkészlet 168 frt 12 kr. Májai Gábor tanító, eddig titkár és pénztárnok lemondván, titkárnak megválasztott Szabó Lajos tanító, pénztárnoknak Májay Gábor tanító. Elnök Kelemen Albert esperes

6. *Az aranyos-tordai* fiók-egylet két gyűlést tartott. Megnyitó beszédet tartott Csegezy László esperes. Felolvasott Biró Lajos lelkész, Borbély György tanár. Szavaltak Létay Etelka, Szilágyi Tamás. Az új f.-egyletnek van 20 tagja. Az egyes ekklesiákban több helyen tartatott felolvasás.

7. *A polgárdii* f.-egylet a maga kis körében élénk működést folytatott. Elnöke Demeter Dénes, alelnök Császár János. Jegyző Berki József. Pénztárnok Takács János. Több összejövetel tartatott, énekkör alakított, mely Kovács József r. kath. tanító vezetése alatt több helyen szerepelt.

— A közgyűlés a jelentést örvendetes tudomásul veszi s úgy a Választmánynak, mint titkárnak és pénztárnoknak s a f.-egyletnek elismerését nyilvánítja az év folytán kifejtett buzgóságért.

4. Pénztárnok Gálfi Lőrincz felolvassa a pénztárnoki jelentést:

3. Pénztárnoki jelentés.

A lefolyt 1894—95-ik egyesületi év pénztári forgalmáról van szerencsém megtenni jelentésemet a következőkben:

A. *Éz évi forgalom.*

1. Bevétel.

A mult évről átjött	184 02	frt.
Ez évi bevétel	2817.65	frt.
Összesen	3001.67	frt.

2. Kiadás.

Alább részletezendő folyó kiadssokra	585.91	frt.
Jövő evre átvitetett mint pénztár maradék	2415.76	frt.
Összesen	3001.67	frt.

Az egylet meglevő vagyona ezek szerint tesz 2415.76 frtot, melyből 1500 frt Kolozsvárnegyei Takarékpénztárnál van elhelyezve 14. számú betéti könyvvel, 750 frt a kolozsvári iparosok hitelszövetkezeténél 205. számú betéti könyvvel, 83.89 frt a „Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank Részvénytársaságnál 611. számú betéti könyvvel, 81.87 frt pedig a kézi pénztárban van.

A t. közgyűlés tájékoztatása végett szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az egylet értékpapirosai ez évben a Központi Választmány jóváhagyásával eladattak kedvező árfolyam mellett, ugy hogy az alaptőke ez úton 76.37 frttal gyarapodott

B. *A folyó évi bevétel részletezése.*

Az ez évi bevételből 1917.63 kr. a mult évben adatott volt ki az értékpapirosokért s így a tulajdonképeni bevétel tesz 900.02 frtot a következő részletek szerint:

Rendes tagok díjaiból	263.—	frt; a megelőző évben volt 241.— frt.
Előfizetők	151.80	„ a „ „ „ 132.73 „
Fiók-egyletekből	143.90	„ a „ „ „ 144.20 „
Fiatals. B. cz. füz.-ből	62.46	„ a „ „ „ 66.82 „
Kamatokból	92.89	„ a „ „ „ 95.70 „
Ajándékokból	68.70	„ a „ „ „ 74.70 „
Nyomatványokból	5 70	„ a „ „ „ 40.23 „
Hirdetések díjából	5.30	„ a „ „ „ —.— „
Alapítók díjaiból	30.00	„ a „ „ „ —.— „
Tőkenyereség	76.37	„ a „ „ „ —.— „

Összesen . 900.02 frt; a megelőző évben volt 795.38 frt, vagyis ez évi bevétel nagyobb a megelőző évinél 104.64 frttal.

C. *A folyó évi kiadás részletezése.*

Nyomdai költségek	322 00	frt; a megelőző évben volt 475.43 frt.
Postakölt. és lapkih.	107.69	„ a „ „ „ 112 90 „
Tiszteletdíjak	113.50	„ a „ „ „ 109.70 „
Képekért	7.27	„ a „ „ „ 24 64 „
Kiadói munkák	13 90	„ a „ „ „ 17.60 „
Pályadíjak	12.50	„ a „ „ „ —.— „
Kisebb kiadásokra	4 05	„ a „ „ „ 21.48 „

Összesen . 585.91 frt; a megelőző évben volt 761.85 frt, vagyis az évi kiadás a mult évinél kisebb 175.94 frttal.

D. *A meglevő vagyon természete.*

1. *Elkölthetlen alap.*

A mult évről átjött alaptőke	2000.— frt.
Ez évi tőkenyeresség	76.37 frt.
Alapítók tagsági díja	30.— frt.
Ez évi bevétel 5 ^o / _o	45. frt.
Összesen	<u>2151.37 frt.</u>

Azonban az egyesület Választmánya ajánlja, hogy ez összeg toldassék meg 48.63 frttal és így az elkölthetetlen tőke emeltessék fel 2200 frtra.

2. *Elkölthető vagyon.*

Az egyesület összes vagyona tesz	2415 76 frt
Elkölthetetlen tőke	2200 — frt.
Elkölthető összesen	<u>215.76 frt</u>

E *A fiók-egyletek.*

A fiók-egyletek ez évben is jelentékeny összeggel gyarapították az évi bevételt. Az e czimen befolyt 143.90 frt összegből esik.

A háromszéki f.-egyletre	39.60 frt;	a megelőző évben volt	44 50 frt.
Az udvarhelyi	37.20	" a	" " " 34.90 "
A keresztköröri	27.80	" a	" " " 21.60 "
A marosköri	22.50	" a	" " " 37.20 "
Az aranyos-tordai	15.—	" a	" " " —.— "
A küllői	1.80	" a	" " " —.— "
Összesen	<u>143.90</u>	" a	" " " 144.20 "

tehát az évi bevétel 0 30 frttal kevesebb, mint a mult évben volt

F. *Az egyesület követelési.*

Ez évben is egyesületi titkárral minden lehető megtettünk a hátralékok beszedésére. Tapasztalataink eredménye az, hogy az 1000 frtot már megüenaladó követelés leginkább a tagok közönyössége miatt halmozódik. Nem mulaszthatom el újolag is kifejezést adni azon meggyőződésemnek, hogy a hátralékok torlódására legnagyobb befolyással az egyesület alapszabályainak 4. §. d.) pontja van, mely az évi díjak befizetését minden év október havának végéig teszi elhalaszthatóvá. Ennek megváltoztatását az egyesület érdekében szükségesnek tartom.

Ezekben voltam szerencsés megtenni jelentésemet az egyesület pénzügyi állásáról s ezeknek alapján kérem a tisztelt Közgyűlést, hogy engem a lefolyt év számadásának terhe alól felmenteni sziveskedjék.

Kolozsvárt, 1895 aug. 12-én

Gálfy Lőrincz, pénztárnok.

A Választmány jelenti, hogy a pénztárt Eerencz Józsefné alelnök és Iszlai Márton a titkár jelenlétében számba vették s megvizsgálták s mindenkben pontosnak és helyesnek találták s elfogadását ajánlják.

— A közgyűlés a pénztárnoki számadást tudomásul vesszi s pénztárnok Gálfi Lőrinczet a mult évre vonatkozólag a ff. felmenti és a pontos kezelésért elismerését nyilvánítja.

5. Eléterjesztetik, hogy a Választmány egyik nőtagja Mózes Andrásné elhalálozván helye ürességben van; továbbá a Választmányból sor szerint kilépnek Boros Györgyné, Kőváry László és Kozma Ferencz, kiknek helye választás utján betöltendő.

Elnök indítványt tesz a választásra nézve.

— A közgyűlés a Választmány tagjainá közfelkiáltás utján a következő három évre megválasztja Boros Györgynét, Dr. Nyiredi Gézánét, Gyulay László és Kőváry László urakat.

6. Deák Miklós ürmösi lelkész megtartja *felolvasását*, mely más helyen közöltetik.

— A közgyűlés a felolvasást tetszéssel és éljenzéssel fogadja s elnök indítványára a felolvasónak köszönetét nyilvánítja.

7. Az indítványok során a felolvasással kapcsolatban Boros György egyleti titkár eléterjeszti, hogy a mult évi közgyűlés alkalmával egy lelkészi értekezlet tartatott, melyen meghatározott egy unitárius lelkész kör szervezése. A kiküldött bizottság munkálatai be vannak fejezve s a bizottság véleménye az, hogy a lelkész kör, melynek czélja azonos a Dávid Ferencz Egyletével, alakittassék ugy, mint a Dávid Ferencz Egylet fiókja s működési köre legyen meg mindenik fiók-egyletben. Örömmel jelenti, hogy az elnöki tisztet magára vállalni a főt. püspök úr késznek nyilatkozott.

Indítványozza, hogy a közgyűlés ezen mozgalmat vegye tudomásul és fejezze ki, hogy a lelkész kört fiók-egyletül készséggel fogadja.

Az indítványhoz hozzászóltak: Csifó Salamon, Kelemen Albert, Ajtai János, Raffaj Domokos, Kisgyörgy Sándor, Boros György és mások.

— Elnök a felszólalások eredményeképpen határozatilag kimondja, hogy a Dávid Ferencz Egylet a lelkész kör intentióját teljesen osztja s a maga kebelébe örömet befogja fogadni, mihelyt az iránt hivatalosan megfogja találni.

8. Elnök indítványozza, hogy a közgyűlés Daniel Gábor és Báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok urakat, mint a kik az egyletet nagylelküleg támogatják, válassza meg tiszt. elnökül. Lyon Vilmos ámerikai lelkész urat, mint a ki a gyűlést megjelelésével emlékezetessé tette, válassza meg tiszteleti tagul.

— Elnök indítványa lelkes éljezéssel fogadtatott és határozottá emeltetett, a Választmányra bízván, hogy a határozatot a megválasztottakkal közölje.

Az új korszak küszöbén.

„*A régiék elmúltak, ime mindenenek megújultak.*“ Az egyházpolitikai kérdések a törvényhozó testületben, de nemcsak, hanem az egész országban nagy mozgást, nyugtalanságot idéztek elő. A magyar állam is kezébe vette a házasság megkötését és esetleges felbontását, a születési, halálozási és esketési anyakönyvek vezetését, melyeket az egyházakra bízott réges-régen s melyeket a legújabb időkig az egyházak végeztek az állam által különböző időken engedélyezett javadalmak fejében — tehát nem ingyen. A közönség hozzá volt szokva és az egyházak ezen az uton meglehetősen hatalom részesei valának az állami élet terén.

E változás az egyházak előtt egy új korszak ajtaját nyitja meg. Az egyház ezáltal csupán közművelődési társulatnak marad állami funkciók teljesítése nélkül. Társaság, több, kevesebb vagyonnal a kezében. A nép megszokta volt az egyházakat az állam szolgálatában látni, s most egyszerre a hatalom jelvényeit leszedik melléről s marad egyszerű polgár, külső hatalom nélküli társaság, csupán a nevelés és vallásos élet mezejére utalva. Így tehát a pap eddigi codexe: az anyakönyv más kézre megy át. A bizalomnak, ez a híveket és papot összekötő kapcsa lazul, tágul s itt-ott tán szakadozni is fog. A családi érdek, vagyoni örökösödés, a katonai kötelezettség kérdése miatt többé nem fordul senki a lelkész gondtal őrzött, anyakönyvéhez. A hívek, kiket először a bölcsőben üdvözölt, a kiket a hitben erősített, szerelmi frigyökben megáldott s aztán ama végső utra is elkísért ... a hívek távolabb esnek tőle, s így tapasztalni fogják a papok, hogy eddigi befolyásoknak szárnyai megrövidülnek; s a mint ritkább lesz a hívekkel való érintkezés: úgy csökken tekintélyük is, mint régen a 200 évig tartott papmarasztás korszakában; de nemcsak, hanem még valami egyéb is csökken, úgy, hogy legtovább a kabát hiány akasztja meg ajkunkon a Liliomfi dalát: „Zsebem ugyan elég van, de benne pénz nincsen; ha a pénzem megszámlálom: egy krajczárom sincsen.“ Az aláhanyatló zászlót: a tekintélyt magasra emelni, nem kísérelés lesz. A jövedelem csökkenésével csak közelebb jutunk a Krisztushoz a ki mondotta: „*ne vigyetek az utra se kenyeret, se pénzt!*“

Egy nagy nyitott ajtó előtt állunk most, melyen ki kell vonulnunk az eddigi ismeretes palotából, melynek minden zugában megszokott tárgyak maradnak, mindenikhez százados, kedves emlékek fűződnek. ismerős tárgyak, melyeket mintegy házi oltárokká, ereklyékké szenteltek az évszázak s azok viharjai. Most az állam

követeli, hogy az egyházak adják át az ő kezébe e roppant terjedelmű drága muzeumokat.

Nos? . . . Felette téved az, a ki e régiekhez való erős ragaszkodásában kegyetlennek, vagy pogánynak nyilvánítja ezért az államot. Hogyan?! . . . Hiszen az államot ugyanazon személyek alkotják, kik az egyházakat, — nem az egyházak gyermeke az állam, hanem az állam gyermekei az egyházak. Az apának szüksége volt évszázakon keresztül gyermekei soknemű segédkezésére, míg ő maga élethalálharcot vívott törökkel, tatárral, deszpotizmussal szemben — nyomorgott saját hibáján kívül gazdasági és pénzügyi válságok közepette, — sokszor megszólalt kapuja előtt az árverést jelentő dob Oda jutott volt az állam, hogy *nem lelé már honját e hazában*, s hogy 950 évi fennállás után lelépjék a szerep utjáról, mint Attila állama, és örökre eltűnjék a történelem ködében. S most, hogy annyi jégverés és nyomoruság átélésével a közelebbi 30 év alatt annyira rendbeszedni képes volt magát, hogy megifjodva és megerősödve, gyermekei: az egyházak kezéből átvegye a saját teendőit, s csupán a legnemesebb, a nevelés vallásos életügyét hagyja gyermekei kezében: ugyan melyik gyermek van jogosítva az apa megerősödése, megifjodása feletti igaz öröm helyett az apát erőszakossággal vádolni az újabb idők nemzedéke mintájára, kik apát, anyát minden erkölcsi törvény félre lökése mellett kidobnak az ősi ajtón, az ősi birtokból s utcai koldulásra kényszerítenek?

Bocsásson meg a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy egy pillanatra a politika terére tévedtem, de e néhány észrevételt előre kelle bocsátanom célomhoz képest.

Az a kérdés, hogy az új helyzetben mi lehet teendője általában az egyházaknak, s azok között a mi kicsiny egyházunknak és ennek kebelében a D. F. együletnek?

No hát az, a mi az első századok kereszténységeinek volt: *tanítás, nevelés*. Az a mit a szabad külföld, s főleg az amerikai egyházak tesznek: *nevelés, tanítás*. Az, a mit a tudós társaságok, közművelődési egyesületek tesznek világszerte és hazánkban: *nevelés tanítás*, az Irás szerint: szélyel járni az országban s tanítani a tudatlanokat, inteni a bűnösöket, gyógyítani az erkölcsi betegeket, gyámolítani az erőtlenekeket, munkára szoktatni a restelkedőket, takarékosághoz a pazarlókat, Isten képének önmagokra öltésére és szepőlten megőrzésére a sárban fetrengőket, hasznosokká tenni a haszontalanokat; hangyákhoz és méhekhez hasonló társadalmi tagokká a céltévesztetteket, — mivelés alá venni a régóta parlagban heverő mezőket, élő és tenyésztő vizeket fakasztani a sziklából is, hogy a társadalmi puszták dús mezőkké változzanak, a helyes gondolkozás és cselekvés virágzásra jusson; összegyűjteni a

tévelygő juhokat s példaszerű nyájakká alakítani, hogy egy is el ne vesszen, meg ne semmisüljön.

Maga Jézus, a minden idők tanítóinak legnagyobbika, nem jött egyébert és nem tett egyebet. Neki nem kellett korona, politikai, vagy hadjáratí fővezérség; nem kellett külfény az egyiptomi, görög, római és zsidó papság mintájára. Elég nagynak tekintette a közművelődés mezejét s ez által új irányt adott népeknek, nemzeteknek, új alapot kölcsönzött minden idők államainak.

Az egyházak tehát megszűntek hadviselő államok lenni, megszűntek állam lenni az államban, állam lenni államok felett, maradnak — minthogy céljuk sem lehet más — közművelődési társaságok. A szükségből teremtett régiek elmultak, s a szükségből eddig többé-kevésbé mellőzött sok mindennek megújulnak. Sokak tagadásával szemben nekem az a meggyőződés, hogy az egyházak ennek következtében és éppen ezután fognak valóban a saját hivatásuknak élni, mindenik megfogva saját dolgának a nyelét, harcol esze és tudománya fegyverével a vallás-erkölcsiség mezején a minden vallás és állam legnagyobb ellensége: a tudatlanság és babona ellen. És ez a mező oly széles, hogy itt mindenik egyháznak bőséges teendője akad. Hazafias kötelességének eleget tehet minden pap, a nélkül, hogy a politika, sokszor tisztességtelen, mezejének lenne munkássá. Két urnak nem lehet kellő képpen szolgálni.

A régi római Cézárok állama éppen a miatt bukott el, mert a papságot állami futároknak használva, az erkölcsiség aláhanyatlott. A középkori visszaesésnek az az oka, mert a papság nem *tanított*, hanem *vitézkelett*, s a római egyház falai éppen azért dűledeznek Európa szerte, mert nem elégszik meg a saját nevelési dolgaival; hanem politikai és hatalmi czélok után kapkod. Hát a reformatio-kori szakadást vajjon nagyrészt nem ez idézte-e elő? . . .

„Minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs,
Mely, ha megvész: Róma ledől s rabigába görbed!”

Tiszta erkölcs pedig minden idők tanúsága szerint csupán tiszta vallás földében tenyész. Csupán ezt kívánja ezután az egyháztól az állam, s ha megadják: eleget tesznek, mert a legtöbbet szolgáltatják. Ne számíthatnának-e hát méltán védelemre, gyámoltásra? Itt tehát megnyílt a tér a nemes versenyre!

Hátra van még az egyik legfőbb igazság: a vallásszabadság törvénybe iktatása. Ez a két aktus egy értelmű lesz a sorompó felvonásával. Megindul a társadalom minden rétegében észlelhető soknemű belső elégedetlenség áradata; tul fog csapdosni az eddig megszokott partokon, a hullámok ide-oda fognak verni, s a megrozanni és elavulni engedett egyházhajókra sülyedés vár.

Ki marad meg e nagy mozgalomban, e belső forradalom nél-

kül el sem képzelhető átalakulásban? Az, a ki kinyitja szemét s ébér lesz és a ki teljes lélekkel *cselekszik is*. Lejárt a lágymelegség időszaka. A nazarenizmus és baptizmus terjedése, a socialismus különböző ágazatainak talán nem ok nélkül való felburjánzása, élénken figyelmeztetnek arra, hogy a belső vallásos szükség a társadalomban meg van, hogy ezt Jézusi kézzel és hamisítatlan eledellel ki kell elégíteni s hogy a helyes útra terelés első sorban az egyházak feladata.

Az aratni való gabona bizony sok, az arató még kevés, ha az egész társadalom, illetve: az egyházak minden tagja meg nem mozdul a hiányok pótlására helyes eszközökkel.

És az állam jól eső mosolylyal fogja nézni, hogy gyermekei minő szorgalommal végzik a nekik való munkát, mint gyűjtik az államépületéhez a fővényt és köveket, mint erősítik fundamentumait önzetlenül, gyermekekhez illő jóindulattal és odaadással. A gyermekeknek ez a kötelessége az apával szemben és nem az engedetlenség.

Ha a gazda csupán gazdaságába, az iparos és kereskedő csupán üzletébe, a hivatalnok csupán hivatalába emelkedik, — ha a pap megelégszik csupán hivatalos teendőivel; a hivek a némelykori templomban való megjelenéssel: egyszer arra ébrednek fel, hogy az egyházhajó néptelen, a zászló sereg nélküli.

A baptizmus alamizsnán építi hajlékait, prédikál utcaszögleteken és szorja minden irányban az ingyenes iratokat. Hát mi tesszük-e? Óhajtanám — és ez közóhajítás — s tán nincs is tulságos nagy akadály, hogy a „Közlöny“, mint egy nyugodni nem tudó misszionárius járja be hazánk bérceit édes gyermekével: a Fiatalság Barátjával. Jelenjék meg mindkettő havoként és adasék ingyen. Ha versenyre nem kelünk másokkal, ha nem leszünk vezérek: nem lesz miénk a győzelem, de mi győzetünk le. Más felekezetek papsága gyakorló prédikátori füzetekről gondoskodik a maga számára. Hát a mi gondoskodásunk hol és miért késik? Mások örömmel szorják a vallástanítási népies kézi könyveket, s mi ezeket nem téve, gondolunk-e arra, hogy egy iskolai biblia kiadásának már nagyon is eljött az ideje?

A mai iskolai rendszer mellett, e sok könyves világban, egynek: a bibliának tanítására végtelen kevés idő jnt. Ha hanyatló hitünk fellendülését komolyan akarjuk, az élet fegyverét: a bibliát kell gyermekeink kezébe adnunk. Nem az egész bibliát érttem. Az ó-szövegség sok könyvének boszut lehelő Isteneit, különös erkölcsseit ismerniök káros volna addig, míg a Jézus lábainál leborulva meg nem tanulták, hogy az Isten szeretet. E tekintetben is, mint sok másban — a nagy angol bölcész: Martineau ad tanácsot: „Válasszuk el a szt.-iratokban a keresztény elemet minden egyébtől. Az Universum élő gondviselését különítsük el Palesztina avult

politikájától. Hajtsd végre ezt a bönözölő munkát s megcsonkítod ugyan a szent-írást, de a kereszténységet fogod tanítani; de mulaszd el ezt, s bár tiszteled az evangéliumot: nélkülözni fogod az evangéliomi hitet. Tedd meg ezt gyermekeidért s a nép gyermekeiért s ha mindjárt nem hallottak is soha az énekek énekéről, vagy nem ismerkedtek is meg Dávid átkozódásaival: a Krisztus karjaira fogja őket venni; de hanyagold el ezt s ha a bibliát különben az utolsó bettűig imádják is, rájuk nézve az írás fabálvány lesz, mely nem fogja őket megváltani. "Egy ily kereszténységet tanító bibliát olvasva a gyermek várna az Isten szavának megnyilatkozását: *Szólj Uram! mert hallja a te szolgád!* ezt olvasva érezné az Isten kezének érintését, mely őt az igazság útain vezetve, jární tanítaná.

Profétai képesség nélkül is láthatjuk a mostani korszak alkató forduló pont magaslatáról, hogy mi vár hárcm százados zászlóukra, ha mindnyájan meg nem mozdulunk.

Azé a jövő, ki a jelent nem tölti üres töprengéssel! Melegséget, érdeklődést kell teremteni egyházunk mezején. Ebben a munkában részt kell vegyen mindenki. A törekvés és küzdelem — élet; a nyugalom és töprengés — halál. Sokszorozza meg erejét, tevékenységét, tagjainak számát ez az egylet s hasson, alkosson és gyarapítson.

A különböző országokat és államokat mozgató eszmékben igen sok az unitárius elem. Igen sok zászlón a mi színeink: lélek és gondolatszabadság — feltalálhatók. Csak felemelő lehet reánk nézve, hogy a szenytelen zászlót kezünkben kiesni ne engedjük. A művelődés haladásával szükség lesz a tisztult eszmék magasan röpködő szárnyaira. Az unitarizmus eddig tul nem szárnyalt eszmetisztító, élő gépezet. Ez az evangélium tiszta buzája. Oh, ha vetni tudnók jól elkészült földbe, hevülő szivekbe, de szép lenne egykor hitünk győzedelme!

Az új idők, a politikai és társadalmi új intézmények sok oldalú készütséggel bíró papi nemzedéket kívánnak tőlünk. Ismernie kell a mostani papnak azon eszmék történetét, fejlődését, kutfejét, melyek a világ államait és társadalmait mozgatják. A papnak az a hivatása, hogy népének minden tekintetben irányítója, vezetője tudjon lenni. Népe tőle vár mindent. Ma Channingek, Dávid Ferenczek és Szilvesterekre van szüksége egyházunknak; kik fejjel, szívvel, lélekkel papok, kik vonzanak magukhoz, mint a delej, világosságot szórnak, mint a villany és melegítenek mint a nap.

Vajjon ilyen papság nevelésére elég erős-e theologiai intézetünk? Vajjon nem érzi-e az is a kornak intését: *Szükség neked újjá születned!* . . .

„Az idő int, gyors szárnya van,
Egy perc se muljék hasztalan.“

Igen, nevelni kell egy tudásban erőt, lelkesedésben haladást nem ismerő sereget, kiknek már a pálya kezdetén megmondják, hogy mi vár rájuk, hogy sorsuk, mint egy nehéz kereszt, nyomul vállaikra, nem elég csupán a pálya erkölcsileg magasztos oldalát mutatni nekik, hadd lássák a töviset, mely szurja, vérezi, hadd érezze, hogy mindennapi hivatása lesz elmenni a bánat hajlékához, a bűn tanyájához, hogy le kell térdelnie a beteg nyoszolyájánál, a halottas ágynál, hogy érezze már előre, hogy ő az Isten embere, hogy neki azzá kell lennie.

A sokaság pedig panaszol vala Jézusnak ezt mondván: „*nem kapunk elég kenyeret a pusztában!*“

Ha volt valaha szerepe az unitarizmusnak — most van; ha volt feladata — most van, ha volt be- és kifelé ható cselekvésre szüksége — most van; ha hallotta valaha a 12-ik óra ütését — éppen most zúg az. Mózesek és Pálok kellene a népnek, hogy csatasorba állítsák nemes lelkesedéssel és elhatározással felszerelve, hogy felemeljék előttök az új idők küszöbén a 3 százados frigy-ládát, melybe annyi küzdelem emlékei vannak elrejtve, hogy felemeljék előttök a zászlót, melyen az ember Jézus szelid képe mosolyog a kigyói okosság és galambszelidség czimereitől övezve, hogy a Sinai hegyről szóljanak hozzá fényes felhők közül, hogy a Damaszkusba vivő út átváltozásán vigyék keresztül s aztán a galileai csolnakba helyezték szép csendesen eme szavakkal: *mit féltek, oh kicsiny hitűek!*“

Az idők jele ily papságot követel. Lesznek-e? Félek, hogy éhesek lévén a vezérek, elgyengülnek a harcban. Azért a tudás és lelkesedés zászlója mellé a tövisen járóknak kenyeret is kérek, nem csak én, hanem az egész papi osztály. Siettetni kell hát a kepemegváltását, nehogy a felszeretlen sereg harczképtelen legyen!

Századunk elején egyik Kolozsvári papunk ellen panaszt emeltek hívei, hogy szerdán reggel nem tartott predikációt. Akkor hetenként: vasárnap, szerdán és pénteken tartottak predikációs istentiszteletet. Ma vasárnap is üresek a templomok városokon és faluk nagy részén. Akkor ismeretlen volt a szennyes beszéd és Isten káromlás. Ma városokon és falvakon, felsőbb és alsóbb körökben, nők, férfiak, gyermekek és vének szájából áradás módjára ömlik reggeltől-estig a szemérmetlen beszédek, átkozódások, káromlások özöne. Akkor nem sirtak annyit a szülők rosz és hálatlan gyermekeik miatt. Ma kidobják saját házából, kiveszik a kenyeret és vagyont a kezéből apának, anyának s aztén elkergetik. Talán az egyiptomi tűz csapást várja a mi társadalmunk, hogy helyes útra térjen? Akkor ismeretlen volt a tivornya. Ma sok he-

lyen valóságos orgiákból áll városok és faluk közeletének jelentékeny része! Búsult gerjedezésedben ránk tenkiúvn, ne büntess meg Istenünk! Van-e az egyházaknak és az egyleteknek teendője? *Sok az aratni való!* Ki ne érezné szükségét a lelkeszkör megalakulásának?

Tisztelt közgyűlés! A közfigyelmet akarám az idők jelére felhívni. Czélt értem-e? nem tudom. Egyet tudok, azt, hogy én mély köszönettel tartozom a közgyűlésnek, hogy anyai jeles után engem is meghallgatott.

Deák Miklós.

A bölöni zsinati ünnepély.

Az unitárius vallásközönség történelmében bizonyára korszakalkotó és kiválóan fényes zsinati ünnepély az, a mely augusztus 24., 25., 26. és 27-ik napjain Bölönben lezajlott. Hogy a zsinat iránt mily nagy volt az érdeklődés, annak szép bizonyásgtétele az a rendkívüli sok nép, mely Erdély minden tájáról s Magyarországról összegyűlt. Sőt az Oceánon tuli földrészt, Észak-Amerika szabad fiai közül is Lyon Vilmos bostoni unitárius lelkész, s a Britt. és Külföldi Unitárius Társulat küldöttje eljött hozzánk, hogy részt vegyen a mi hitünkben, örömeinkben s ünnepélyeinkben, hogy meggyőződést szerezzen a sok vihart kiállott erdélyi unitarismus öntudatos és lelkes munkálkodásáról, hogy elvigye tőlünk az amerikai atyafiak iránt élénken dobogó szivünk őszinte melegségét; hogy megvigye Anglia és Amerika unitáriussainak azt a tiszta üdvözetet, melyet még tán a virágok is küldöttje felé integettek; még a kövek is beszéltek.

Az érdeklődést kétségen kívül a bölöni tekintélyes egyházközség páratlanul szép templomának felszentelése s szentegyházunk apostol-lelkü szeretett püspökének 40 éves papi és tanári jubileuma és a papszentelés keltették. Igéretünkhöz képest lehetőleg röviden s mégis kimerítően ismertetni óhajtjuk olvasóinkkal az ünneplések lefolyását, hadd lássák azok is, kiknek a megjelenés lehetetlen volt.

a) A püspök fogadtatása.

Szombaton — 24-én délután félkettőkor érkezett a gyorsvonat az apáczai állomáshoz. Mint méhkasból a raj, úgy ömlött ki a vendégek sokasága, élén a püspökkel — a kocsikból. Itt jött az angol követ is. A püspököt a háromszéki és fejkéri palástosan megjelent papokkal körülvéve *Ozsváth* Gábor hévizi esperes fogadta, szép beszéddel mondván Isten hozottat, mire a püspök válaszolván, bemutatta az angolt is. A kölcsönös üdvözetek közben a vendégek kocsikra ülve, megindultak gyönyörű és festői sorban. Nagy-Ajtát harangzugás közepett érte el a menet. Itt a diszkapu-

nál megállván nagy tömeg és lelkes éljenek kíséretében *Kriza Sándor* nagy-ajtai lelkész fogadta. A püspök válaszában kifejezte, hogy az ily útonállóktól sohasem félt, sőt neki örömet szereztek mindig. Ismét megindult a menet Bőlön felé és pedig oly hosszú sorban, hogy az Ajta és Bőlön közötti út kocsiktól egész hosszában bevonva volt. Megkapó egy látvány vala Bőlön végén a diszkapu alatt — melynek ez a felirása: „*áldott legyen, a ki jött az Urnak nevében*“ *Lőfi* Aron helybeli esperes fogadta meleg szívvvel, meleg szavakkal. Itt az angol követet is szónoklással fogadta angol nyelven *Csifó* Salamon árkosi lelkész. Lyon úr válaszában igen leleményesen és találóan fejtegette, hogy az erdélyi virágok, fűvek, fák mind hasonlítanak az amerikaiakhoz. Hitünk is, szabadságszeretetünk is harmonizálnak. A fogadások véget érven, mindenki a számára kijelölt szállásra sietett, hogy elkészülhessen s résztvehessen a gazdagon terített asztal áldásaiban, melynek élvezése közben ismerkedtek egymással s örvendeztek egymásnak a vendégek.

b) A Dávid Ferencz Egyleti Közgyűlés.

A rövid étkezés után a bölöni iskola fényes és tágas disztermébe egyleti közgyűlésre gyűltek össze a vendégek. A közgyűlés imával kezdődött, melyet *Simó* János s.-köröspataki lelkész mondott. Az elnöki széket főt *Ferencz Józsefné* ő mélsósága foglalta el, mint egyleti alelnök, a tárgyalást azonban elnöki felkérésre *Mt. Fekete* Gábor úr a kolozsvári kir. tábla elnöke, marosköri felügyelő gondnok nyitotta meg és vezette is nagy tapintattal. A megnyitó szép beszéd után *Boros* György egyl. titkár olvasta fel évi jelentését, melyet lapunk más helyén egész terjedelmében közölni fog, valamint a pénztárnok *Gálfi* Lőrincz számadását, ugy szintén *Deák* Miklós ürmösi lelkész felolvasását is, melyekről e helyen részletesen nem is emlékezünk meg. Élénk vitatkozást a lelkész-kör megalakulásának tárgyalása idézett föl. A közgyűlés kimondotta, hogy a kör megalakulását örömet veszi. Az egylet diszelnökéül megválasztottak: *Daniel* Gábor és Br. Ptr. *Horváth Kálmán* főgondnokok, kiket, valamint az elnökséget is tapsos éljenzésbe részesítve, a közgyűlés véget ért. A közgyűlés után tovább folyt az ismerkedési estély.

c) A püspöki jubileum 25-én.

Az egész pompában feljövő nap sürgő-forgó népet talált Bőlön utczáin. Még a derült nap is jelezni látszott, hogy szép és lélekemelő jelenetek következnek nemsokára. Reggel 8 órakor *Daniel* főgondnok alkalmoszerű beszéddel megnyitotta a Főtanácsot. A tárgyalások felfüggesztetvén, a terem szűk volta miatt az ünneplő nép kivonult az iskola udvarára, folyósójára, hol lefolyandó vala a jubelium. Megjelent a püspök, arczán a megha-

tottság eltagadhatatlan jeleivel. *Daniel* Gábor főgondnok egy igen magas színvonalu beszédben üdvözölte a jubiláns püspököt s fejtegette pályája érdemeit hazafias és egyházi szempontból egyaránt. Ezután *Boros* György az E. K. Tanács, művészileg kiállított, terjedelmes üdvözlő iratát olvasta fel. Br. *Petrichevich Horváth* Kálmán főgondnok az Egyházi Tanácsosok nevében egy szép beszéd kíséretében egy Dore bibliát s megfelelő diszes asztalon egy arany tollat és egy műrecek ezüst tintatartót nyújtott át. Most a főt. és mlt. püspök kezdett beszélni a meghatottság oly kedves hangján, hogy a körülálló nők és férfiak arczain könnyeket láttunk alágyöngyözni. A szeretet könnyei valának ezek. Most jött palástosan *Kelemen* esperes s a belső emberek nagybecsü albumát adta át szép beszéd kíséretében *Boros* Sándor kolozsvári igazgató az ottani tanárok csoport képét diszes keretbe foglalva, találó csinos beszéddel nyújtotta át. *Sándor* János kereszturi igazgató intézete nevében üdvözölte. *Gyulai* László kolozsvári gondnok okiratot nyújtott át a kolozsvári ekklésia nevében. *Lőrinczi* D. budapesti segédpap az ottani egyház köszöntését fejezte ki. A püspök e két üdvözlőre adott válaszában a kolozsvári ekklésiát nevelő anyjának, a budapestit édes leányának nevezte s mindkettőre most szeretettel és hálával borul.

Brassai bácsi levélbeli üdvözlését a püspök meleg szeretettel köszönte meg. Most jött a legszebb jelenet. Az unitárius nők nevében *Ugron* Jánosné kezdett szívreható hangon szólni és beszédét végezve *Boros* Györgyné, *Daniel* Lajosné és *Kovács* Józsefné a püspök vállaira tettek egy selyem palástot, mint a nők szeretetének, ragaszkodásának jelvényét. A püspök most már palástosan, válaszában oly elérzékenyülten, de oly megkapóan szólott, hogy nincs toll, mely azt leírja. Kifejezte, hogy ezelőtt 40 évvel, mikor pappá lett, a kolozsvári nők szintén palásttal örvendeztették meg, melyet szerencsésen el is viselt; s most újra palástot adnak, de azt elviselni nem fogja; arról azonban biztosítja, hogy arra a palástra foltot ejteni nem fog soha. A nők ugyanekkor a bölöni ekklésiát is meglepték egy igen becses urasztali arany pohárral és egy ezüst tányérral, a mit az esperes hálás köszönettel fogadott. Ismét megkapó jelenet következett; az egyház virágai, a leányok jöttek *Raffaj* Irma kisasszony, a *Raffaj* esperes kedves leányának vezetése alatt, ki egy igazán vallásos, gyermeki szívből jött meleg beszédecskét mondott a szent remegésnek reszkető és szívyszerinti hangján s átnyújtván egy diszes virágcsokrot, kezét csókolt a püspöknek s utánna a többi leányok is. A püspök ezt a tisztelgést a többi tisztelgések harmatcseppjének nevezte.

Ezek után a különböző táviratok olvastattak fel, köztük *Szász* Domokos ev. ref. püspök barátságos távirata. Az ünnepevény miúdvégig s az ezt követő templomozáson, sőt a megelőző napon

is jelen volt Háromszékvármegye népszerű főispánja *Potsa József* is, kit a püspökkel élénk rokonszenv köt össze.

Ez után *Daniel Gábor* az ünnepélyt bezárta. Erre a nagy tömeg, valamint az egyes jelenetek közben is oly lelkesen éljenzett, hogy csak püspökünk iránti szeretetünk mélyebb az éljenek hangjának magasságánál. Megkondulván a bölöni harangoknak az Ur igéinek forrásához hívó kedves szava, a közönség felvonult az új templomba. Szép látványt nyújtott a nagy sokaságu pap palástos felvonulása.

d) A templomban.

Az új templom az unitárius templomok között páratlanul áll. Más tekintetben is a modern építészetnek egy szép remeke. *Pákey Lajos* építész-mérnök büszke lehet ezen alkotására. A belépőt ellenállhatatlan áhitat szállja meg s kénytelen érezni, hogy az Ur hajlékában áll. A közönség zsufoolásig megtöltötte. Felzendült az orgona és ének szép harmonikus hangja *Tóth Vilmos* szentábrá-hámi énekevezér vezetése alatt. Ennek elhangzása után a már lapunkban ismertetett művésziösen izléses tölgyfa szószéken megjelenik egy öszült alak: *Lőfi Áron* helybeli lelkész és háromszéki esperes. Meghatottan ejtette ki az ima itteni korszakalkotó legelső kezdő szavát: *Isten*. Aztán mondott egy igen kenetes imát, hálát adván Istennek, hogy az „*Ur gyönyörűségének békességes hajléka*“ felépülhetett. Áldást kért a templomra, a gyülekezetre, mely építette, a jelenlevőkre, az anyaszentegyházra, a hazára és királyra. Az ima után ismét közös éneklés jött, melyre jóleső s vallásos örömmel jegyezzük fel, hogy mert az egész gyülekezet énekelte, egészen megragadó volt s ihletteljesebb is vala. Éneklés közben a szószékre egy magas, mondjuk ifju, valódi papi alak lépik: *Boros György* papnöveldei tanár, az ünnepi szónok, ki lapunknak is szerkesztője.

Szerénységének megsértése nélkül gondolom, mint egészen független tudósító, tehetek néhány megjegyzést, főképp azért, hogy a beszédről tájékozást nyerjünk. Egyházi beszédét, mely a templomszentelési alkalomnak egészen megfelelt, Zsidókhöz írt lev. 3. r. 3-4 verseire alapította, mely így hangzik: „*Mennyivel nagyobb tisztessége van annak, a ki a házat építette a háznál. Mert minden ház építették valakitől, a ki pedig mindezeket rendelte, az Isten az.*“ Ezen igék alapján a templomot úgy tüntette fel „*mint az Isten tiszteletének helyét s az ember boldogságának csarnokát.*“ Beszédének igen kiváló érdeme, hogy mindvégig bibliaszerű volt. Ennek így is kell lenni. Mert ma nagyon sok egyházi szónok van, a ki a bibliai textust felveszi ugyan, de attól egészen eltérően, mellőzve minden bibliai szint, úgy predikál. Pedig a templomban a bibliai hang nemcsak szép, nemcsak helyes, de nélkülözhetetlen is. E nélkül nincs, nem lehet hatás. Boros nem úgy állott ezuttal a szó-

széken, mint bölcselő, ki hallgatóit a philosophia gondolkozás útján vezeti, hanem úgy mint theologus és humanista, ki prédikálja az Istent, és emberszeretetet. A beszédnek sok szép megkapó és megragadó részlete volt, melyeket ha itt nem ismétlünk, a helyszüke miatt tesszük. Nem volt hosszadalmas, mégis kereken beszélt. Boros után a püspök úr, ez a profétai alak állott fel a szószékre s templomszentelő beszédében nagyszabásu szónoklatának egész erejével, az ige hatalmának egész mértékével mutogatta az örömforrásokat, melyekből e napon megtelik a szív. A beszédet igazi apostoli ima, majd a formasierü templom felszentelési néhány mondat követte. Kérte Istent, hogy parancsoljon az időnek, hogy kimélve vonuljon át e templom felett s e jelenetnél egészen átszellemülve vala a püspök. Aztán néhány szóban a templomot, minden felszerelésével, átadta a közhasználatnak. — *Kis* Sándor laborfalvi lelkész állott most ki a templom piaczára, az Ur asztalához s egy alkalmyszerinti beszédet mondván, 6 pap segítségével kiszolgáltatta az uri szent vacsorát, melyet a hiveknek egész serege igénybe vett. Úrvacsora osztás alatt bejelentetvén püspök ő méltóságának, hogy 2 ikertestvér fugyermek megkeresztelendő, a püspök a keresztelési szertartás elvégzésére *Simó* János s.-körös-pataki lelkészt bizta meg, ki alkalmyszerü beszéd kíséretében meg is keresztelte az iker-csecsemőket.

Templomozás után a papság tisztelgett püspök ő méltóságánál, a főgondnokoknál. Majd az étkezési sátor alá vonulván, kezdetét vette a bankett, hol nagy zaj közepett néhány pohárköszöntő is mondatott, így pl a püspök éltette a királyt, mit a közönség fennállva hallgatott. A püspököt Szentiványi Miklós ékes szavu beszédben üdvözölte; Nagy L. a főgondnokokat, Kovács J. Potsa főispánt, Boros Gy. az angol követet, Lőfi esperes Udvarhelyvármegye alispánját, Dézsi M. a szónokokat köszöntötték stb.

A bankett végét s általában az ünneplő közönséget a félrevert harangok zugása zavarta meg, jelezvén, hogy a községben tűz van. Sajnos, hogy néhány házat és gazdasági épületet hamvasztott el a tűz, mely ezt a szép napot s gyanu nélkül ünneplő alkalmat használta fel egy sötét lélek bosszujának kiüntésére. A károsultaknak az első segélyt maga a Zsinati Főtanács nyújtotta, a mennyiben ott a helyszínen gyűjtőívet bocsátott ki, melyen 222 frt gyült össze, mely pénzt Lőfi esperes a községi előjárósággal egyetértve még azon napon kiosztott. A tűz miatt az estére rendezett tánczvigalom is elmaradt, s másnap, hétfőn este tartatott meg.

e) A papszentelő Istentisztelet.

26-ára papszentelés volt kitűzve. Ez is nagy ünnepléssel és fénnel tartatott meg. Délelőtt 10 órakor a harangok ismét megkondultak. A közönség most is zsufolásig megtöltötte a diszes

templomot. A templom piacznán kereken a felszentelendő 14 ifju lelkész foglalt helyet, egy külön körben, szerényen és meghatva az ünnepély fényétől, melynek központján most ők valának. A gyülekezet megható szép, közös éneke után a torozkói tekintélyes egyházközség derék papja *Gál Miklós* szólalt meg az áhíthatosság kellemes hangján s mondott igen-igen szép imát s alkalomszerű bölcséleti gondolgozással, erős logikával, választékos irálllyal irt beszédet

Alkalomszerű tárgyalásaiban, a *természetet és társadalmat* szemlélvén, mindenütt feltalálja az Istent, kinek szolgálatára bocsáttatnak ki az uj papok Sok szép eszme és gondolat foglaltatik e beszédben, mely kinyomatva is értékes olvasmány leendő. A beszéd elvégzése után Nagy Lajos generalis notarius feleskette az ifju papokat s neveiket beíratta az uj papok névkönyvébe. Ezen actus elvégzése után a püspök állva a szószékre, mondotta el beszédének egyik remekét: „*En az én szolgálatomat ékesítem*“ alapige nyomán, elragadó, lebilincselő ékes szólással és elegantiával tárgyalta a feltételeket, melyekkel a pap az ő szolgálatát megékesítheti. Nem óhajtjuk részletezni, mert csak rontanánk értékén; hanem azt ajánljuk olvasóinknak, hogy az egy pár hét múlva megjelenő zsinati füzetet, mely az összes beszédeket tartalmazza — szerezze meg s onnan elolvashatja, gyönyörködhetik benne. Ebben a beszédben a kezdetnél mondotta el püspök öméltósága, hogy azoktól a törvényektől, melyek október elsején életbe lépnek, nem kell félnie a papságnak, sem a népnek, mert nem veszedelmesek! A beszéd után a papszentelés szertartása hajtattott végre és pedig úgy, hogy a templom közepén egy szőnyegre térdelve egyenként az ifju papok; a püspök és esperesek kezeiket fejükre téve, a főpásztor egy rövid imát mondott mindenikért. A papszentelés jelenetei igen kellemes benyomást tesznek a nézőre. Végül kiosztatott mindenik lelkésznek a diploma, mngáldotta a püspök és elbocsátotta. Kelemen esperes pedig bezáró imádságot mondott, hálát adván Istennek a segedelemért.

Délután is volt istentisztelet, melyet *Demeter Dénes* polgárdi s.-lelkész végzett.

Az ezen napi bankett már sikerültebb és a pohárköszöntések is meghallgatottabbak voltak. Megemlítjük, hogy a bölöni ev. ref. egyház a templomépítés 2 éve alatt templomát az unitáriusok előtt szívesen megnyitván, a türelmesség ezen szép tényéért is köszönet mondatott.

f) Tanácskozások.

A fennebb elmondottak a zsinatnak rövidbe foglalt ünnepélyes részei A Főtanács tárgysorozatából megemlíteni óhajtjuk, hogy Mr. Lyon az angol és amerikai követ megválasztatott tiszteletbeli egyházi tanácsosnak. Kolozsvári igazgatónak Boros Sándor, ke-

reszturinak pedig Sándor János újból megválasztattak, ezuttal négy évre. Derzsi Károly budapesti és Kozma Tamás csehétfalvi lelkészek saját kérésükre nyugalmaztattak. A számadások megvizsgáltattak s a tatus gazdaság rendben találtatott; néhány ezer forint segélypénz kiutaltatott.

Az új egyházpolitikai törvények életbelépése utáni időkre a papságnak utasítás adatott.

Jelentés tétetett, hogy az összes népiskolában mind a hitoktatás, mind a tanítás haladó rendben volt a mult évben. Sok hitoktató és tanító nyerto ki a Zsinati Főtanács elismerését.

Nem lehet tagadni, hogy a Zsinat a jelenvoltakra kellemes benyomást tett, eltekintve a közbejött tüzesettől. Mi reméljük, hogy vallásérkölsi tekintetben sem fog hatástalanul maradni. Az a szép jelenség, hogy oly nagy számmal voltak jelen s hogy még Amerikából is hozzánk jött egy atyánkfia, fokozza egyházszeretetünket, buzgóságunkat. Két főtanúságot nyertünk itt: egyfelől azt, hogy szentegyházunk tagjaiban, ereiben nincs lankadóban az egyháziasság s ezt kellő hazafiság hatja át; másfelől, hogy vallásközönségünk vezetőit igazán nagy kötelességérzet vezet. Adjon az Ur a mi unitárius szentegyházunknak jövőben is buzgó tagokat, hű vezetőket, mert így nem lesz okunk félni, de jogunk lesz élni!

S—ó J—s.

Unitárius püspök Ferencz József jubileumi albumába.

I.

Ki Dávid *Ferencz* dicső nagy nevének,
Nevét csak félig, szellemét egészen
Örökségkép bírod, a méltósággal,
Mely téged nekünk fővezérré téssen . . .
Nagy Püspökünk! csodált, lángajku szónok!
Az egység hívók kicsiny serege
Ünnepre gyűl, hogy hálakoszoruját
Hűségédért elődbe letegye . . .
Hát mi, pályád sorsossi, mit adhatunk
Előtted kedvest, e nagy ünnepélyen? . . .
Vezérkarod arczképeit fogadd el,
Hő tiszteletünk hódolatja képpen! . . .

II.

Mint hitünk Fővezére,
Ki negyven éven át
Ezer veszélylyel küzdél
S nyertél ezer csatát . . .

Ha fölnyitod e könyvet
S látod arczképeit,
Kik az egységshivőknek
Vezérlik sergeit . . .
Szived örömmre gyűljön,
Mert fogadást teszünk:
Hitünkért élünk, küzdüink,
S ha kell: mind elveszünk.

Rédiger Géza.

Változott helyzet.

E-I!

Mielőtt lapunk még egyszer megláthatná a napot, már az új emberek fognak sorompóban állani az új törvények végrehajtására. A papok összekulcsolt kézzel fogják nézni a körjegyzőt vagy helyettesét, vagy egy más új hivatalnokot, a ki felveszi a szülötteket, a házaseleket és a halottakat. Rideg, hivatalos munka lesz az egész. Csak olyanforma, a milyent a körjegyző máskor is végzett a felekkel, ha panaszra mentek, ha igazságot kerestek. Ezen eljárás előtt a hü polgárok meghajolnak, mert az ország törvényhozó hatóságai alkották s a királyi Felség szentesítette törvény így rendeli

De mi annyira ismerjük népünk vallásos érzületét, hogy határozottan hisszük, hogy mind a keresztelés, mind az esketés, mind pedig a temetés ünnepies szertartását megfogja követelni magának. A magyar embernek át ment a vérébe az a kegyes szokás, hogy mindent az Isten nevében kezd, s abban végez.

Mi jól tudjuk, hogy Istennél van az áldás s nála van a vizsgasztalás.

Mi előre is figyelmeztetjük lelkészeinket, hogy legyenek készen a további munkára is, a mely nemhogy apadna, sőt inkább gyarapodni fog. Beszédeik legyenek meggondoltabbak és lelkeesebbek, mint az eddigiiek voltak. Figyelmük legyen éberebb, mint eddig volt. Türelmük és kitartásuk ne lankadjon, szeretetük fokozódjék

Hadd érezze mindenki, hogy a lelkész szava olyan az életben, mint a só, mely nélkül az élet megizetlenül. Hadd érezze mindenki, hogy a lelkész jelenléte a családban, olyan, mint azé a jó baráté, a ki nélkül nincsen jó kedv asztalunknál.

Mi azt óhajtjuk, hogy lelkészeink tegyék nélkülözhetlenné

magukat a nép között. Ne történjék náluk nélkül semmi, ne tegyen egy fontos lépést tudtok nélkül senki

De ezt a nagy befolyást csak úgy biztosíthatják, ha önzetlen szeretettel, őszinte készséggel tesznek mindent.

Mi nem féltjük a papi tekintélyt mindaddig, a míg látjuk, hogy azt a pap maga nem ejti el. Mi nem féltjük a pap asztalát mindaddig, a míg áldó munkát végez a nép között, mert a mi népünk, ha szegény is, még mindig örömmel s buzgósággal viszi az ur szolgájának azt, a mi legszebb és legbecsesebb.

Ez így van helyesen s ezért mi aggodalom nélkül tekintünk az új idő elébe, s hisszük, hogy reményünkben csalódní nem fogunk.

Az unitáriusok E. K. Tanácsa a zsinat határozata értelmében már szétküldötte az új törvények életbelépése alkalmával köve-tendő eljárást.

A „házasságkötést“ illetőleg 6 pont alatt van intézkedés. Az 1. §. lényege ez: f. évi október 1-től kezdve a lelkészek tartózkodjanak a házasságnak törvényesen megkötését megelőzőleg eljárni valamely házasságkötésre nézve.

2. §. A polgári tisztviselő a házasság megkötéséről „Tanúsítványt“ ad, mellyel a lelkészhez mennek, hogy egyházilag is összeadassanak és megáldassanak.

3. §. Az unitárius lelkészek nemcsak az unitárius, hanem a vegyes házasságra lépetteket, sőt a teljesen idegeneket is kötelesek összeadni és megáldani a polgári kötés után bármikor.

A jegyesek a házasságkötés előtt bejelentik a lelkésznek a házasságkötés idejét.

4. §. Az egyházi összeadás és megáldás történhetik a templomban is. Részei: a) előima, b) agenda, c) fogadalom, d) ima miatyánkkal s megáldás.

5. §. Az egyházi összeadásnál tanuk jelenléte nem feltétlenül szükséges, de kívánatos, hogy ugyanazok legyenek a tanuk, a kik az anyakönyvvezető előtt voltak.

6. §. A házasság megkötése a legközelebbi vasárnapon a templomban kihirdettetik.

A gyermekek vallása és keresztelese.

7. §. A vegyes vallású jegyesek a házasság megkötése előtt a kir. közjegyző előtt megegyezhetnek, hogy leendő gyermekeiket melyikök vallásában akarják nevelni, de az egyezés csak akkor érvényes, ha a megállapított formák szerint történik. Külömben a fiu az apa, a leány az anya vallását követi.

8 §. A keresztelés az eddigi módon hajtatik végre, még pedig lehetőleg az állami anyakönyvbe bevezetés előtt. A lelkész igazolványt ad arról, hogy a gyermek mely keresztnévet kapta.

10. A vallás változtatás az eddigi módon történik.

11 *A temetés* csak az anyakönyvi bejegyzés után történhetik meg.

12. §. A temetések az eddigi gyakorlat szerint végzendők.

13. §. *Az anyakönyvek* szeptember 30-án lezárandók a következő megjegyzéssel „Ez az anyakönyv az 1894. évi XXXIII. t.-cz. következtében innen kezdve csak egyházi czélokra szolgál.“

14. §. Az anyakönyveket a lelkész ezután is vezeti, a sorszámot folytatván. A kereszteletlenül elhalt gyermek neve csak a halotti anyakönyvbe vezetetik be.

15. §. Az újak egyházi czélra szolgálnak, de az okt. 1. előtt vezetett anyakönyvnek mint eddig, úgy ezután is közokiratok lesznek, s tehát belőlük kivonatok állittatnak ki a rendes díjért.

16 § A lelkészek a keresztelési, esketési és halálozási anyakönyveket ezután is pontosan vezetik. A hol a családkönyvek még nincsenek beállitva, ott azok multhatatlanul beállitandók.

17. A konfirmáltak és az áttértek anyakönyve pontosan vezetendő.

18. A keresztelésért, esketésért és temetésért eddig fizetett díjak ezután is meglesznek.

B. Gy.

Zsinati apróságok. E - 1

A bölöni zsinat többek között arról is nevezetes, a mi nem a zsinaton történt. Egy „bölc, okos medicus“ a „Közérdekben“, mely név alatt Pálffy Mihály egyháztanácsos barátunk lapja értendő, beállott az unitárius tanárok és konsistorok „jó barátjának“ s ebben a minőségében öt hasáb jó tanácsot rejtegetett be a sorok közé zsinati útravalónak. A czélja nyilvánvaló. Megakarja védeni az unitárius Egyházi Fő Tanács mostani szervezetét, s megakarja dönteni a szervezeti javaslat alapelveit. Ez minden esetre szép dolog egy érdeklőtől, „a ki nem tartozik a liberalis egyház tagjai közé.“

A leleményesség sokat ér. A „Közérdek“ új dolgozótársa éppen zsinat tövében már „decem Consistores“ vagyis több konsistor nevében nyilatkozik. Ebben a képében az író, a ki egy, a korábbi nem unitáriussal, inkább otthon érzi magát s jobban oda mond képzelt ellenfeleinek. Így a többek között azt mondja, hogy a régi alkotmányt az újabb nemzedék nem ismeri s nem tudja minek a megváltoztatásáról van szó, mert az unitárius egyházjog

kiadását 10—15 év óta hiába sürgetik (értsd a consistorokat). Igazán sajnós dolog, hogy husz esztendő alatt nem lehetett kiadni, de ennek is meg van a magyarázata, a mit a czikket író consistor is tudhatna. Ugyanis a consistorium már 1876-ban egy bizottság kezébe adta az ügyet, mely bizottság megadván véleményét két jogtudós, u. m. Derzsi József egyházi s Várfalvi Nagy János világi jogász kezébe tette — tervkészítés végett.

A bizottság munkája nem haladt, s ennek következtében egyedül Derzsi Józsefre bízott, mivel ígérte, hogy 1879-re a Dávid Ferencz emlék-zsinatra elkészíti, hej de biz az nem készült el, még később sem, mivel Várfalvi Nagy János a későbbi megbízott, öngyilkossága (1882) véget vetett a munkának. Azóta az ügy pihen és várja, hogy alakuljanak át az új viszonyok, hogy majd azokat is figyelembe vehesse az újra megbízandó harmadik.

A képzelt tiz konzistor szószólóját elfogja a szent harag s erősen neki ront „egy-két okvetlen reformernek“, a kikre még azt is rámondja, hogy palota forradalmat, sőt többet, államcsinyt akarnak keresztül vinni.

Itt is szolgálhatunk felvilágosítással, Az egyházközigazgatása újra szervezése iránt 1873-ban tétetett javaslat, midőn az E. Fő Tanács az egyházközségek (ekklésiák) szervezetét megállította, a felsőbb hatóságokét érintetlenül hagyván. Azután nem az E. K. Tanács, sem egyes „központi reformerek“, hanem Raffaj Károly egyháztanácsos interpellatio alakjában az 1883 évi Fő-Tanácson vetette fel a felsőbb hatóságok ujraszervezése kérdését, minek következtében az E. K. Tanács a körök kihallgatására utasítottatott. Ez a határozat 1885-ben megújítottatott, mivel a körök vélemények hiányosok voltak. Az Egyház Képv. Tanács a belső emberek felelősségéről szóló törvényjavaslatot nyújtotta be, a mely megis állítottatott. 1893-ban ismét maga az E. Fő Tanács veszi elé a reformügyet, s utasította az E. K. Tanácsot. Ezt a cz. i. vagy nem tudta, vagy nem akarta tudni, pedig a multakból felhalmozott ismereteivel ugyancsak dicsekedik.

„Gyors cselekvést, tapintatos élőrelátó vezetést“ emleget, a cz. i. s azon elmélkedik, hogy miért apadt le a papnövendékek száma. „Nálunk újabb időben gymnazisták vállára is palástot kell tenni a fratrumviratus buzgóság hiánya miatt a görög keletiek régebbi mintájára oly helyeken, hová Channingek kellenek vala.“ Ez mondásnak elég nagy, majdnem „recseg is, ropog is.“ De kérdjük, hová kellenek Channingek? Oda, a hova legatusok járnak? Hiszen ott már van egy-egy lelkész, s azoknál meg van Channing is! Avagy az a baj, hogy legatióba elbocsátnak egy-két helyre VIII gym. oszt. tanulókat is? Hát ez gör. keleti mintára megy?

Hiszen egy néhány évvel ezelőtt rossz néven vették volt a lelkészek is, a hívek is, hogy a kereszturi V-ik oszt. tanulóktól elvonnattak a legatiók. De mi nem elmélkedünk, nem is ábrándozunk, hanem szólunk adat szerint.

Az utóbbi tizenöt tanév statisztikája papnevelő intézetünk-ről — reméljük — megfogja nyerni a Decem (értsd *egy* D. nevü) consistor tetszését :

Tanév	Papnövé.	Papjelölt	összesen	Kilépett
1879—80	13	8,	21.	papnak 0.
1880—81	10	11,	" 21.	" 2. egyik a tanárok sorából.
1881—82	9	11,	" 20.	papnak 1.
1882—83	7	12,	" 19.	" 2.
1883—84	16	10,	" 26.	" 3.
1884—85	16	8,	" 24	" 5., egyik a mesterek sorából.
1885—86	20	4,	" 24	papnak 1.
1886—87	18	3,	" 21.	" 5.
1887—88	15	9,	" 24.	" 7., egyik a mesterek sorából.
1888—89	15	4,	" 19.	papnak 6.
1889—90	17	3,	" 20.	" 2.
1890—91	18	8,	" 26	" 3.
1891—92	16	7,	" 23.	" 5.
1892—93	16	7,	" 23.	" 1.
1893—94	9	9,	" 18.	" 3.
1894—95	6	10,	" 16	" 2.

Ez a képe a 15 évnek. A ki ezzel nincsen megelégedve, az tehet kísérletet akár hazánkban, akár külföldön, s megvagyunk győződve, hogy ilyen jó arányt a kereslet és a kínálat között alig talál prot. theol. intézetben

A magyar unitárius püspöknek 15 év alatt szüksége volt összesen 48 új lelkészre, vagyis minden évben $3\frac{1}{5}$ -re és ugyanezalatt az idő alatt rendelkezésre állott 124 vagyis $3\frac{1}{5}$ helyett $8\frac{4}{15}$, tehát kétszerre több, mint a hányra szüksége volt. Ez nem gyengeség, hanem erő. Ezért kár lenne beszüntetni a theologiai tanári katedrát, mert az a 76 egyén nincsen tartalékban, hanem alkalmazást nyert, hol a tanári, hol meg más világi pályán s ott hirdetik — ha szükség — elveinket. A táblázat megmagyarázza önmagát. Sokan léptek a lelkészi pályára, sokan lettek lelkészekké s ha a két utolsó esztendőben kevesebben léptek erre a pályára, az igen természetes, mert azt könnyű átlátni, hogy ha 110 lelkész közül 50 még alól van a 15 éves szolgálaton, tehát 25—40 év kö-

zötti életkoru, nem egyhamar lehet számítani új állomásra. Mind a mellett jelenleg is van öt lelkészjelölt s van kilencz növendék, tehát nincsen semmi ok az aggodalomra.

A zsinaton megjelent lelkészekkel és tanítókkal beszélgetve, főleg két dolgot hallottunk lépten-nyomon. Egyiket azt, hogy a lelkészkört, vagy papi értekezletet okvetlenül életbe kell léptetni, a másikat azt, hogy az énekkultust mivelni kell templomainkban. Az első a megvalósulás szélén áll s azt hisszük, minde-
nik egyházkör tartani fog értekezletet már a f. év őszén. A második idő és pénzkérdése — legalább egy tekintetben — mert az Iszlai Márton pályaműve olyan alkotás, a mely ha megjelenik, azonnal megkezdhető lesz az egyházi műének tanulás.

Krisztus és a holló.

Legenda.

A mig Krisztust el nem fogták,
S Galgotára nem hurczolták,
Vig, eleven volt a holló,
Nem volt hozzá más hasonló.
Pacsirta vagy fülemile,
Elhallgatott egyszeribe,
Ha rágyujtott hangos szája,
Irigykedtek is ám rája.
Nem járt akkor feketébe,
Szomoruság öltönyébe,
Piros volt a ruha rajta,
Mulatság volt éje, napja.
De mikor a Krisztust vitték,
Hogy keresztre felfeszítsék, —
Egy faágon ülve látta
S elállt reá szeme-szája.
S búsan kiállt: »Kár, kár« érte,
Hiszen nem volt semmi vétke!
Egyebet se szól azóta,
Nála mindig egy a nóta.
Piros színét levetette
Gyászost öltött fel helyette;
Emberektől messze, távol
Váltig búsul, váltig gyászol,

Végh Mátyás

Özv. Tóth Ferenczné sz. Benkő Zsuzsánna.

Sz. 1823. Mh. 1895 aug. 9-én.

Egyházunk buzgó nőinek száma egygyel megfogyott; de halhatatlanjaink egygyel szaporodtak. Ha az özvegy asszony filérje is kedves áldozat az Isten előtt, akkor az egyszerű nőt, kiről emlékezünk méltán sorozhatjuk ama halhatatlanok mellé, kiknek nevei egyházunk történelmében oly fényesen ragyognak. Ő egyházunknak áldozta életében jó szívét, nemes lelkét, halála után pedig sok fáradtsággal s nagy takarékoszággal szerzett vagyonát. Természet szerint anyává bár nem lehetett, de anyai hivatását is egy egyház ügyeinek szíven hordozásával betöltötte.

De ki volt ő? Egy egyszerű falusi mesterné. Tóth Ferencz volt h.-szentpáli mesternek az özvegye. Egy egyszerű nő, ki az ev. ref. egyházban született, abban növekedett s csak vénségében lett unitáriussá, mikor — 21 évi özvegysége után — Tóth Ferencz feleségül vette Mégis Sz.-Udvarhelyt, hova férje nyugalomba vonulásával beköltöztek, hol férjét csakhamar elveszítette (1890 nov. 15-én) az unitárismusnak valódi apostola lett. A maga körében azt hirdette, terjesztette, ismertette s míg maga buzgón gyakorolta másokat is arra buzdított.

Nem volt egyetlen istentisztelet, melyre maga mellett valakit el ne hívott volna. Nem volt unitárius temetés, melyre többed magával meg nem jelent. Ha ismerői közül valaki beteg lett, azt azonnal az urvacsorával való élésre ösztönözte. Szóval mindent elkövetett, hogy hitelveinket az ismeretlenekkel ismertesse s hívőinket azok gyakorlására buzdítsa. Halála előtti estve meglátogattam. Az oly hirtelen bekövetkezendő esetre maga sem számított.

Nemcsak ilyenképpen szolgálta az egyházat, hanem anyagiilag is áldozott érte. Még életében adott a h.-szentpáli ekklesiának 100 frtot, a h.-szentmártoni ev. ref. ekklesiának 50 frtot, az unitáriusnak szintén 50 frtot, valamint Szt.-Lászlóra, hol született, 50 frtot. A sz.-udvarhelyi unitárius ekklesiának egy harang alapra 1000 frtot. Férje emlékére kolozsvári főiskolánkhoz 500 frt alapítványt tett, melyből egy szegény jóra való tanulónak legalább a mindennapi kenyere biztosított.

Végrendeletében pedig 4000 frtot érő értékpapirjainak s csinosan berendezett telkének általános örökösévé a sz.-udvarhelyi unitárius egyházközséget tette, azzal a meghagyással, hogy 1000 frt osztassék ki rokonai között, 200 frt fizetessék ki az udvarhely-megyei kórház részére, szegény unitárius betegek kórházi költségei fedezésére. Jó lelke megtalálta az utat, melyen állandó emléket emelhetett nevének. A sz.-udvarhelyi unitárius egyházközségnek ő az első nagyobb jótevője. Jótéteményével alapját vetette meg s rugót adott a tovább haladásra, a miért emléket szent ke-

gyelettél őrzendi meg. Én a mint koporsójánál, úgy e helyen is áldom a Gondviselést, mely őt hozzánk vezérelte s nekünk adta. Legyen áldott az igazak emléke.

Vári Albert.

Debreczeni argumentum.

Lapunknak egy barátja egy röviratot küldött be hozzánk, a melybe olvasóinknak — mulatság okaért -- egy kis bepillantásra adunk alkalmat. Czim: „A debreczeni lelkészválasztás ügye.“ Irta Oculus. Tárgy a b. e. Könyves Tóth Mihály debreczeni lelkész halálával megüresedett lelkészi állomás betöltése. Sajnos, hogy biz' ez nagyon gyakori tárgy, mert tudva levő, hogy a választók ritkán vannak teljes egyetértésben. Ez — úgy látszik -- eltávozott Debreczenből is. Az egyik párt — melyet elnevezhetünk haladónak — megakarja nyerni Mitrovich Gyula sárospataki hittanárt, az általánosan ismert és tisztelt kitünő tudóst; a másik párt, melyet elnevezhetünk maradónak — úgy látszik — nem talál még magának való „csak tiszta Kálvinista szellemű embert, a ki nem álszenteskedésből (hát Debreczenbe ilyenek is vannak?) hanem meggyőződésből hirdesse az evangéliumot“ A kis röpirat összeállítja M. Gy. bűnlajstromát a „Sárospataki Lapokból“, melyet M. Gy. szerkesztett s hibáztatja, hogy miért adta ki Nagy G.-nak egy cikksorozatát, mely a „Husvéti igazság“-ról szól, s a melyben többek között ez is mondatik, „miért hitt Péter? Krisztus szellemi nagysága kényszerítette erre. Ez a husvéti igazság! Jézus szellemi nagysága! A Krisztust mi még látni, ismerni fogjuk és ha *nem is imádjuk*, de követni fogjuk.“ Mi ebben a veszedelem? Az — mondja az irat — hogy „a ki ezt a cikksorozatot elolvassa, egyszerre rájön, hogy abból nem protestáns szellem, hanem a Krisztus tagadó unitárius gunyolódó szava szól hozzánk.“ Hitte volna-e a szíves olvasó, hogy még egy debreczeni papválasztásnál is rábukkanjon az *unitáriusra*? De nem is csak egyszer, mert a r. i. M. Gy.-nak bűnéül tudja fel, hogy a Sárospataki Lapok „erősen az unitáriusok védelmére kelt“, midőn 1886-ban a debreczeniek kiakarták rekeszteni az alakuló prot. irodalmi társ.-ból. Mi következik mind ebből? A r. i. szerint im ez: „hogy az az úr nem a debreczeni kálvinista ekklesiába való papuak, hanem Erdélybe, valami unitárius egyházba.“ Elhiheti nekünk a r. i., hogy M. Gy. urat tárt karokkal fogadnók, de, bármilyen nagy szükségünk volna is egy olyan jeles férfinak, a milyen M. Gy. — ez egy esetben nem nyitunk concurentiat Debreczennel szemben, mert készséggel elismerjük, hogy ott jóval nagyobb hézagot tölt be sok ezerre menő lívei között, mint lehetne nálunk, a hol egy-egy ekklesiában csak egy-két ezer lélek szomját oltogathatná.

Mi a tanulság ebből az érdekes röpiratból? Az, hogy a debreczeni előre látó emberek rájöttek már, hogy a debreczeni futó

homokra nem lehet állandó épületet emelni; ezért akárják az alapot sárospataki szilárd köre fektetni. Avagy nem az idők jele-e mindez?

Irodalom.

Lónyai család. Irta: Feöldi Doby Antal. Az író csak egy célzt tűzött maga elébe, azt t. i. hogy a magyarországi benszülött és beköltözött mágnás családokat ismertesse, de erre ráfordította élete és vagyona legnagyobb részét. A cél szép és dicséretre méltó, mert hiszen nemzetünk történelme egyesek kezén fordult meg. Egy-egy család nemzedékről-nemzedékre kezében tartotta a vezér szerepet. Az egyetemes hazai történelem s mivelődésünk történelmének is nagy nyereség a Doby Antal vállalata, melyben első helyen a Lónyai család a f. évben került ki a sajtó alól. A meg-lépő sok adat írói routinnal és gondos utánnajárással van írva. A figyelmet a magunk részéről is felkivántuk hívni erre a jeles magánvállalatra, a melyhez Szilágyi Sándor levele előszó gyanánt van csatolva.

Beküldetett. Unitárius történetírás és Kálvin Orthodoxia Kanyaró Ferencz tanártól. Ára? — Svájcz árvaházai, tanulmány. Irta: Broczkó Lajos. — Gyöngyösy István temetése alkalmával tartott szent beszédek. — *Hgyházi beszéd* a bölöni zsinaton. Tartotta Gál Miklós toroczkói lelkész. A beküldött művekre visszatérünk.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Olvassóinktól szives elnézést kérünk, hogy lapunk a zsinati közlemények miatt később jelent meg, mint óhajtottuk.

— A *lelkész-kör* alapszabályai az esperesek utján ma holnap a lelkészek kezében lesznek, s hisszük, hogy mindenik körben tartatni fog egy-egy értekezlet még a f. évben. Annyi fontos, égető kérdés vár megbeszélésre, hogy késni nem lehet, s a mellett a millennium éve közeleg; arra pedig nekünk meg kell mutatnunk erőnkét és akaratomkat. A siker biztosításához egy igen lényeges feltételünk meg van: szeretett püspökünk a lelkész-kör központi elnökségét elvállalta. Ha a fiók-körök megalakulnak és nyilatkoznak, azonnal megkezdődik a munka.

— A *főiskola megnyitása* szept. 5-én megtörtént. Ferencz József püspök úr, mint iskolai főfelügyelő üdvözölte az ifjuságot s jó tanácsaival halmozta el az új év alkalmából. Boros Sándor isk. igazgató szintén üdvözölte az ifjakat s az iskolai rendre, fegyelemre és a jó erkölcsre figyelmeztetvén, az új tenévet megnyitónak jelentette ki. A gymnasiumba beiratkozott: 290, az elemi osztályba 65, a theológiára 12, kik közül most lépett be 4, u m. Kelemen György, Létai József, Bedő Árpád, Nagy Béla.

— *Darkó Sándor* udvarhelykőri esperestet. a mint mély és őszinte részvétellel értesülünk váratlanul nagy szerencsétlenség, szinte halálos kimenetelű baleset érte; egy csikó úgy megrugta a jobb oldalán, hogy 3 oldalcsontja törött be, eszméletlen állapotban szállították be a házba. Gyógyulást kívánunk!

— Hévízen esperes Ozsváth Gábornak éppen cséplés közben összes gabonája elégett. Évek óta csak most volt jó termés a községben s ime a lelkész és nagy családja kenyér nélkül maradt. Az E. K. Tanács 100 frt segélyt utalt, s a nemes szívé emberek is — reméljük — megfogják hozni az áldozatot. Szerkesztőségünk az adományokat elfogadja, kézbesíti és nyugtatza.

— Tűz Bölönben. A bölöni zsinat hangulatát nagy mértékben rontotta az a tűz, a mely éppen a vasárnapi közebed alatt ütött ki. A mikor a szellem-szikrák a pohárköszöntőkben kezdettek felszállani, akkor a természeti kegyetlen tűz oltására kellett hogy szaladjon mindenki. A közel vidéken lakók menekültek, a távolról jöttek nagy része oltani szaladt ünneplő ruhájában, s mint tanuk állíthatjuk, hogy egyik falurészt a zsinatra gyűlt egyháztanácsosok mentették meg a tüztől, azzal, hogy a szalmás kerítéseken tova száguldó lángoknak útját állottak, s a legnagyobb erőmegfeszítéssel öt-hat lángoszlopot oltottak el.

— Érdekes adat. Angliában az unitárius lelkészeknek körülbelül egy-harmada a baptisták, Wesleytáak, anglikánok és róm katolikusok közül jöttek át az unitáriusokhoz. Ez az adat érdekesen illusztrálja az unitarizmus vonzó erejét. Londonban két lelkész ismerünk, a kik gyülekezetükkel s templomukkal együtt unitáriussá lettek.

Állami anyakönyvi körület van körülbelül 4950, tehát kerek számban 5000. Az anyakönyvvezetők oktatására már ki van adva a belügyministeri rendelet. — Érdekes véletlen, hogy a tanítói fizetés rendezésére kiadott közokt. miniszteri utasításnak 1894-ben 60 000 volt a száma s ugyanez alatt a szám alatt rendelkezik most a belügyminiszter az anyakönyvek ügyében.

— Az állatvédő egyesület Kolozsvárt már az irodalmi téren is megkezdette működését, Dr. Széchy Károlyné az egyesület elnöke lapot indított meg „Állatok védelme” cz. alatt. A szép és nemes cél minden pártolásra érdemes.

— Milleniumi történelmek. Az Athenaeum nagy tizkötetes milleniumi történetével egyszerre árasztotta el a Lampel cég is a Szalay-Baróti „Magyar nemzet történeté”-vel a könyvpiacot. Egy hatalmas nagy munka mellett egy kisebb. És ebben van is összhang. A gazdag emberek megveszik a drága könyvet, a szegényebbek az olcsóbbat. S míg amazok 80 frtot kölhethetnek, addig a szegényebbek 30 frtért kapnak egy nem kevésbé díszes és tartalmas könyvet.

— Id. Lengyel József székely-keresztúri járási orvos meghalt aug 31-én 75 éves korában, vidéke és szép családja mély fájdalomra. Kiválóan kedvelt gyakorló orvos volt, mert a betegséget gyorsan felismerte s a székely népen lehetőleg úgy segített, hogy kevés pénzbe kerüljön. Mint műtő 50 anyát mentett meg, miért elismerő nyilatkozatot is nyert. Nevezetes szerepe volt a forradalomban, mert a segesvári csataterén Petőfi Sándort az utolsó órákban is látta s a hírlapokban sok érdekes adatot közölt Petőfiről. Lapunk olvasóit főleg azért érinti súlyosan a halálával bekövetkezett veszteség, hogy a székely-keresztúri gymnasiumnak a legjobb, áldozatkész barátja volt. Midőn az iskolát újra kellett építeni, Lengyel nyitotta meg a gyűjtést 50 frttal s azután is ott volt a gyűjtők s a buzdítók között. Áldott lesz az emlékezet, mint az iskola orvosának, mert a tanulókat teljesen ingyen gyógyította. Nyugodjék csendesen a derék férfi!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A hátralékban levő egyesületi tagok és előfizetőknek ide mellékeljük a pénztárnok felhívását. Ha netán tévedés fordul elő, elnézést kérünk, s a fizetést mi is tisztelettel sürgetjük.

Emléket Dávid Ferencnek! Közelebről Raffaj Zsigmond verespataki lelkész urtól kaptunk 1 forintot a D. F. Emlékre. Köszönet! Megemlítjük, hogy a dévai l. egyház érdemes gondnoka kénosi Sándor József k. jegyző úr és a dévai unitáriusok a Dávid Ferenc emléké érdekében mozgalmat szándékoznak megindítani. Előre is örömmel üdvözljük! (7. közl.)

Képek Az Unitárius Közlöny új előfizetőinek ajándékképpen megküldünk kettőt a következő jeles unitáriusok önálló, keretbe foglalható arcképeiből: Dr. Brassai Sámuel, Dr. Bartók István (nagy 4 rétt), özv. Kriza Jánosné, Daniel Gábor, Ferencz József, Berde Mózes, Orbán Balázs, Simén Domokos, Pákey Lajos, Angol unitáriusok (csoportkép) Koronka Antal, Kisgyörgy József. A 12 kép ára együtt 60 kr.

Az egyesület pénztárába f. é. június hó 25-től aug. 12-ig 1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Péter János, Nagy-Várad. Berde István, Szolnok. Kozma Ferencz al., Péterfi Dénes, Kriza Jánosné al., Kovács János al., Timár Ödön, Némethi Józsefné, Kővári Mihály al., Ambrus Gergely al., Zsakó István al., Ptacsnik Mihályné, Dengyel János, Sárdi István, Dimény István, Dengyel Jánosné, Szász Ádám, Kolozsvárról. Török Sándor, Temesvár. Gothárd Sándor, Szováth 94—96-ra. Arkosi László, Szt.-Mihályfalva 94—95-re. Csermákné Perei Zsuzsánna, M.-Berény 93—95-re. Perei Mihály, Mező-Berény. Csegezi Ferencz, Bágyon 93—95-re Fodor András 94-re, Ajtai K. Albert, Budapest 95—96-ra.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek: Kálmán Mózes, Uj-Székely. Albertfi Elek, Kolozsvár. Oborzil Gyula, Strobl Károly, Krizsik Ferencz. Gámán Dezső, Kolozsvár. Pál Ambrus, Alkenyér, P. Iffy István Abrudbánya 94—95-re. Kovács József H.-M.-Vásárhely.

A háromszéki fiók-egyesület pénztárába 1 frt rendes díjat fizettek: Lőfi Áron, Kiss Sándor, Kriza Sándor, Csitő Salamon, Serester Sándor, Serester Matild, Simó János, Ütő András, Kádár Lajos, Kádár Sándor, Hosszu Ferencz, Kőkösi ekklesia, Nagyatjai ekklesia, Labortalvi ekklesia 96-ra. Péterfi Sándor, Kisgyörgy Tamás 96-ra, Barabás Ferencz, Veress Ferencz, Nagy József, Imre József, Tana Samu, Szentiványi Miklós, Kelemen Lajos, Pál Sándori Ütő András, Dr. Ferencz, Géza 95—96-ra, József Lajos, Ütő Dániel 94—95-re, Veress György, Benedek Lajos, Dávid Ágoston, Siklódi István, Nagy Áron, Ungvári Lajos. Zsigmond Áron, Kövendi Miklós, Gyertyánfi Emil.

A maroskői fiók-egyesület pénztárába: Simó József, Harasztkerék és Májay Gábor, Szentgerice.

A kereszturkői fiók-egyesület pénztárába: Balogh Róza. Sz.-Keresztur 93—95-re, Dr. Demeter Lőrincz, Sz.-Udvarhely 94-re Barabás Lajos, Sz.-Keresztur 94-re. Ravai Ekkla 94-re. Vitális Elek. Parajd 94—95-re Bakó Lázár 94—95-re. József Mihály, Rava 92—95-re Péter József, Tordátfalva. Derzsi Gábor, Kis-Solymos. Fekete Domokos, Pipe. Orbók Sándor, Rugonfalva 94—95-re, Barabás József, Sz.-Keresztur Sándor János, Sz.-Keresztur. Ürmösi Sándor, Fiafalva, Göncz Károly, Szt.-Miklós. Pálfi Miklós és Pálfi Mihály, Gagy. Kozma Dimén, Enlaka, Gálfalvi János. Gagy és Nady Benedek.

A Fialság Barátja cz. füzetért elszámoltak: Kriza Sándor, N.-Ajta 1 frt Szilágyi Tamás, Torda 1.90 frt. Gál Lajos, Kövend 3 frt. Gál Miklós, Toroczko 5 frt. Vass István, Sz.-Péter 1 frt. Ütő Lajos, Dombó 2 frt. Létay Domokos, Sinfalva 1 frt. Máté Sándor, Városfalva 1.40 frt. Nagy Dénes Kőrispatak 50 kr. Nagy János, Ny.-Szt.-László 1 frt. Fazakas Lajos, Ny.-Szt.-Márton 1 frt. Derzsi Károly, Budapest 4 frt és Pap Mózes tanár Sz.-Kereszturrol 1.50 frt.

Kolozsvárt, 1895 aug. hó 28 án

Gálfi Lőrincz,
pénztárnok.

Szerkesztő izenetek. M. J. Sz. A „Budapest“ közleményére már figyelmeztetve voltam. Külömben tudomásomra sem jött volna, mert ezt a lapot nem szoktam olvasni. Az a tisztelt tudósító a zsinati szónokokat csak úgy hallotta, mint a chinai császár, de hát neki célja van, s mit törődik ő a mások becsületével. Annyi bizonyos, hogy ily szennyes eszközöket nálunk eddig élé nem használtak. Ne hidd, hogy akár engemet, akár Gál M. barátomat legkevésbé is zavarná, mert a ki a mi munkálkodásunk felett itélni akar, az nem megy a „Budapest“ tudósítójához tanácsért. A bupapesti ekklesia „elbűvölésére“ célzás egészen nevetséges, mert hiszen Budaestről, véletlenül, nem is volt senki a

E. J. G.

E. J. G.

zsinaton, kivéve a s.-lelkészt. Az ilyen tudósítások felett nem miattunk, hanem az egyházért kell sajnálkoznunk, mert ezek az egyház belső békessége megzavarására czéloznak. Szives figyelmet köszönöm — S. J. S. A zsinati beszédek együttes kiadásáról nem hallottam semmi tervet. A Gál Miklósé sajtó alatt van, s az enyém is rövid idő alatt meg fog jelenni. Szives készséggel szolgálok minden érdeklődőnek, ha értesít, hová küldjem. — Bétai. A brassói filia egy ideig a s.-szt.-királyi pap kezében marad, de Kőköshez fog csatoltatni.

Jó gyermek könyve tankönyv az 1-ső 2-ik elemi osztályok vallástanításához. Irta Boros György. Ára kemény kötésben 20 kr.

Jelen szám terjedelme 2 iv.

TARTALOM: A Dávid Ferencz Egylet tizedik közgyűlése. 137. l. — Az új korszak küszöbén Deák Miklós. 144. l. — A bölöni zsinati ünnepe. S—ó J—s 150. l. — Unitárius püspök Ferencz József jubileumi albumába. (Költemény.) Rédigér Géza. 156. l. — Változott helyzet. B Gy. 157. l. — Zsinati apróságok. 159. l. — Krisztus és a holló. Legenda. Végh Mátyás. 162. l. — Özv. Tóth Ferenczné sz. Berkő Zsuzsánna Vári Albert, 164. l. — Debreczeni argumentum 164. l. l. — Irodalom. 165. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 165. l. — Egyleti élet és munkásság. 166. l. —

RÁTH MÓR kiadása

Budapest, Haas-palota.

Az október 1-én életbelépő egyházpolitikai törvények.

Első rangu szakférfiak magyarázataival.

1894. XXXI. t. cz. **A házassági jogról.** 1894. XXXII. t. cz. **A gyermekek vallásáról.** 1894. XXXIII. t. cz. **Az állami anyakönyvekről.** Imling K. kuriai bírójegyzeteivel és a végrehajtási rendeletekkel. Második kiadás 1 frt 90 kr. Vászonszövetésben 2 frt 30 kr.

Több ág. hitv. evang. egyházkerület körleveleiben ezen kiadást ajánlotta megszerzésre.

Tömegesebb rendelés esetén kedvezmény áron szolgálunk e kiadásokkal.

Ezeken kívül szives megrendelések bárminő irodalmi termékekre, általunk *legalább is azon áron* eszközöltetnek mint az *antiquáriusok* által, *részletfizetésekre is*, különösen **iskolai könyvek** ugyanoly *előnyösen* szállítanak, mint a hogy bármely oldalról ajánlatsnak fel.